

Назар ва даъвати «шахрванди огох»

дар масъалаи бахсҳои марзӣ бо Қирғизистон

Гирехи баҳси марзии Тоҷикистон ва Қирғизистон дар кучост? Даври нави музокирот чӣ тафовут дорад? Рисолати ҷомеа дар баробари ин мавзӯ чист? Чаро бояд аз ҳайати давлатӣ ҳимоят намоем? Дурнамои масъала чӣ гуна аст? Чаро ба ин мавзӯ рӯй овардам? Нигоҳ ва мурочиати шахрвандии банда дар масъалаи марзҳо бо муруре ба ин пурсишҳои муҳим.

ЯК САҲИФА МУКАДДИМА

Пас аз навори кӯтоҳи мурочиати банда дар мавзӯи марзҳо аз 19.03.2021 ва воқунишҳои гуногун ба он, дӯстони зиёде хостанд, ки дар ин боб шарҳи муфассале гузорам, то манзара рӯшантар бошад. Ин аст, ки рӯзи аввали Соли нави миллиро сарфи ин қардам, ки ин рисолати миллиро ба ҷой оварам ва шарҳи зерро нависам. **Шарҳе муҳимтар аз асл.**

1. Чун, он рӯз дар ноҳияи Шахритус махфили «ширу шакар» доштам ва 10 соат (!) дар рафтубаргашт будам, навор хастаю афсурда омад. Вале муҳим буд, ки дар ҳамон рӯзи чамъбасти музокирот назари худро баён кунам. Чаро? Шарҳ мешавад.

2. Коменту ишораҳо, ки «фалонӣ ба адабиёт гузашта буду боз дар мавзӯи сиёсӣ назар додааст», низ сахҳ нестанд, зеро банди гуфта будам, ки аз бахсҳои сабуки сиёсӣ бо шахсу гурӯҳҳо дар фазои мачозӣ дур меравам, зеро ҳамагон шохидем, ки **дар он ҷойи бахси солим, табодули андеша ва нақди дидгоҳхоро хушунату таҳири ҳамдигар гирифтааст**

Ин аст, ки моҳҳои охир дар ҳеҷ бахси сабуки мачозӣ бо касе ё гурӯҳе нестам.

Аммо, ҳамзамон шарҳ дода будам, ки **аз илми сиёсатшиносӣ, таҳлили равандроҳои милливу минтақавӣ ва ҳимояти манфиатҳои миллии берун намеравам, ки он ҳам ихтисос ва ҳам зиндагии ман аст.**

Ва мавзӯи марзи давлатӣ маҳз аз ҳамин масъалаҳои усулии фаротар аз бахсҳои сиёсӣ.

3. Бинобар ин, аз нигоҳи банди, **масъалаи марзи давлатӣ ба фаротар аз бахсҳои сиёсии воқеию мачозии байниҷаҳонӣ, ба муҳимтар аз ихтилофҳои ҷузъию қуллии мавҷуда байни афрод ё доираҳои сиёсӣ мебошад.**

Он

масъалаест, ки хурду калон, пиру ҷавон, сиёсӣ кайрисӣ, шоиру олим, муҳолифу мувофиқ, дохилбудаи хориҷбуда, розию норозӣ, дӯстдори ҳукумати бадбинии ҳукумат, ҳамагӣ фақат як мавқеъ дошта метавонанд:

ҳимояи бе ҷуну ҷарои манфиати кишвар, мавқеи давлат ва марзи давлатӣ!

Агар мавқеи касе ҷунин нест, пас ҳудуди ӯ низ аз ин миллату аз ин давлат нест.

4. Сабаби ҷунин катъият дар он аст, ки дар масъалаи марз сухан на танҳо дар бораи

пораи замин, балки дар бораи як асли мукаддас, дар бораи номуси миллӣ, дар бораи рӯхияи миллӣ ва манфиати миллӣ меравад. Бинобар ин, набояд изхори назари як шархванд ва ё дар масъалаи марзӣ ба иттиҳоду рисолати миллӣ даъват кардани як «шоир» чойи таачҷуб дошта бошад. **Балки маҳз хомӯшию тамошогарии ин ҳама олимӯ адибу сиёсатшинос дар чунин масъалаи муҳимму ҳассос бояд боиси таачҷуб бошад. Зеро музокироти марзӣ баҳси роҳбарони ду ҳайат ё баҳси марзӯ манфиати ду ҳукумат нест, балки баҳси мукаддасот ва манфиатҳои миллист.** Яъне баҳси манфиату масъулияти ҳамаи мо.

Аммо афсус, ки гоҳо мо натиҷаи як бозии футболро бештар аз натиҷаи музокироти марзӣ интизорӣ мекашем. Камтари мо шабе бедор ё соате интизору бекарор истодаем, то аз натиҷаи музокироти марзӣ огоҳ шавем. Чуноне, ки то сахар бедорем, то натиҷаи бозиеро бидонем. Хатто бозии дигарон бо дигаронро.

5. Аҳаммияти арзишию миллию сиёсии масъала чунин аст. Аз ин рӯ, меҳоҳам чун масъулияти шаҳрвандӣ назари ҳудро дар бораи вазъияти имрӯзаи масъалаи марзӣ бо Қирғизистони ҳамсоя ва рисолати ҷомеаи мо дар ин мавзӯ ба таври дақиқтар баён кунам. Чун ҳоло дар ин самт масъулияти расмӣ соҳавӣ надорам, ин назари шахсии шаҳрвандӣ ва қоршиносии банда аст, ки бояд маҳз чунин пазируфта шавад. Зеро **ватандорӣ мансаб ва вазифа нест, балки тафаккур, мавқеъ ва рисолат аст. Онро метавон дар Маркази стратегӣ, дар Иттифоқи нависандагон ё дар мактаби миёна низ ба ҷой овард...**

Дар бораи **салоҳияти қоршиносии муаллиф** барои изхори назар дар ин мавзӯи печида бояд гуфт, ки банда бино бар фаъолият дар баҳши таҳлили сиёсати ҳоричӣ **беш аз бист сол ба ин масъала наздик будам ва аз ҷумла, ҳудуди 7 сол ҳамчун роҳбари раёсати таҳлили сиёсати ҳоричӣ аз ин ҷараён огоҳии қофӣ доштам**. Бо вучуди ин, даъвои қоршиносии ин мавзӯ надорам ва ин шарҳро метавон ҳамчун «**назари шаҳрванди огоҳ**» пазируфт.

1. ДАР БОРАИ ФАЗО ВА МОХИЯТИ ДАВРИ НАВИ МУЗОКИРОТИ МАРЗӢ

Барои халли баҳси марзӣ намояндагони ду кишвар солҳо ва борҳо мулоқоту музокира кардаанд. Гох муваффаку гох ноком. Дар натиҷа то имрӯз беш аз 60% аз ҳатту баҳси марзӣ халли ҳудро ёфтааст, ки он низ комёбист.

Дар арзёбии вазъият ва хусусияти даври нави музокироти марзии ду ҷониб тавачҷух ба чанд нуктаи зер муҳим аст:

1. Пас аз солҳо, ин бор **ҷониби Қирғизистон дар ҳолати муттаҳида ва қобили гуфтугӯ ва тасмимгирӣ қарор дорад**, ки ин омил барои идомаву комёбии музокирот бисёр муҳим аст. Яъне, ҳоло президент, парламент, ҳукумат, ниҳодҳои қудратӣ ва нерӯҳои муайянқунандаи сиёсии ин кишвар асосан дар як мавқеъ ва ҷиноҳ буда, дар муборизаи зиддихамдигарӣ қарор надоранд. Омиле, ки то имрӯз дар он ҷониб набудани он ба натиҷабахшии музокирот ё татбиқи натиҷаҳои он ҳамеша таъсири манфӣ мегузошт. Ба ибораи дигар, баҳсҳои сарҳадӣ дар муборизаҳои шадиди сиёсии дохилии ин кишвар дар муқобили ҳам истифода мешуд ва касе наметавонист дар бораи он тасмими қатъӣ гирад ё қарорхоро татбиқ намояд. Имрӯз дар он сӯ чунин вазъият то ҷойе аз байн рафтааст, ки он омил бисёр мусбат аст.

2. Дар шароити нави пас аз интихобот барои рохбарияти нави кишвари хамсоя халли муваффаконаи баҳси марзӣ яке аз ваъдаҳо ва авлавиятҳои ҷиддӣ буда, барои исботи тавоноии мудирӣ ва таъмини машруъияти устувори онҳо низ бисёр муҳим аст. Ин аст, ки **рохбарияти хамсоя ин бор ҳам зарурат ва ҳам иродаи сиёсии бештар барои хатми бахшо дорад.**

3. Дар ин марҳила аз ҷониби хамсоя зимомии музокироти марзӣ дар ихтиёри доираҳо ва афродест, ки худ дар минтақаҳои ҷанубии ин кишвар эҳтиром ва нуфузи ҷиддӣ доранд. Доираҳое, ки нодида гирифтани назари онҳо гоҳо боиси ноқоии музокироти пешин мегашт. Ин ҳолат боис мешавад, ки акнун **онҳо на танҳо манфиатҳои ин мардумро ифода кунанд, балки боварии онҳоро низ ҳамроҳ дошта, қарорҳои қабулшударо дар минтақаҳои марзӣ татбиқ карда тавонанд.** Ин омил низ бисёр муҳим аст.

4. Дар ин давр ҳаёти ҳар ду кишварро раисони ҷумҳурияҳои амниятӣ миллӣ рохбарӣ мекунанд, ки ин ҳолат ҷанбаи табликотию ташифотии масъаларо ҳам ва дар айнаи замон, **ҷанбаи қорию амалии онро ҷиддитар мекунад.**

Аз ин назар, аз сатҳи муовинони сарвазир ба сатҳи раисони ҷумҳурияҳои амниятӣ поин овардани рохбарони ҳаётҳо дар асл пастрӯ кардани сатҳи музокирот нест, балки нишонаи ҷиддитар шудани муносибат бо масъала аст. Дар ҷунин маврид субъекти музокиракунонда ва татбиқкунонда дар як ҳатту як қорчӯб ҷамъ мешавад, ки аз назари амалӣ ҳеле муҳим аст (Ахиран дар кишвари хамсоя низ ниҳоди марзбонӣ ба тобеияти Ҷумҳурии амниятӣ миллӣ дода шудааст).

5. Аз назари шахсӣ низ роҳбарони ҳар ду ҳайат дорои салоҳияти ҳосса буда, ҳамчун шахсони ботачриба, ҷиддию усулманд, афроди бонуфузи ҷомеаи ҳуд ва ҷеҳраҳои наздиктарин ба роҳбарони ду давлат шинохта мешаванд.

6. Дар бораи лаҳзаҳои ҷорӣ геополитикӣ дар атрофи минтақа ва гуфтушунидҳои марзӣ, ки омили ниҳоят муҳим аст, бояд гуфт, ки бо фаъолшавии сиёсати нави Ўзбекистон дар ду соли охир, ҳудии минтақа дар марҳилаи эҳёи равандроҳои ҳамгарой қарор дорад, ки ин раванду рӯҳия ҳалли ҳарчӣ зудтари чунин низоъҳоро тақозо мекунад. Эълони ахири президенти Ҷумҳурии Ўзбекистон, ки **шояд дар се моҳи оянда ба баҳсҳои марзӣ бо Қирғизистон хотима гузошта шавад**, на танҳо паёми сиёсӣ, балки хабарест, ки тақйири сифатии муносибати кишварҳо ба ин масъаларо ифода мекунад. Шарҳи бештари он дуруст нест, то солимӣ равандро осеб набаинад.

Дар айни замон, дар мавриди фазои муносибати ҳудии ду ҷониби баҳси марзӣ мо, бояд гуфт, ки мутаассифона, дар лаҳзаҳои феълӣ омили қалони геополитикӣ пурра ба нафъӣ мо нест. **Ҳолати дигаре, ки дарқаш мумкин ва шарҳаш норавост.** Дар як суҳан, ин масъала на танҳо барои кишварҳои минтақа, балки барои дӯстиҳову шарикҳои стратегии фароминтақавӣ онҳо низ имтиҳони ҷиддӣ хоҳад буд.

7. Тавре рӯшан гашт, ин омилҳо то ин лаҳза натиҷаи ҳудро додаанд ва даври навабатӣ, ки ду рӯз пештар анҷом ёфт, яке аз ҷиддитарин ва пурбортарин марҳилаҳои музокироти марзӣ будааст. Дар он мувофиқаҳои усулие ба даст омаданд, ки метавонанд дар ҳалли ин баҳс қушоиши ҷиддӣ оваранд. Онҳо ҷистанд ва ҷаро махфиянд, дар поён зикр хоҳад шуд. Тартиби қор ин аст, ки баҳши ҳамоҳангшудаи масъалаҳо дар мулоқоти дар пеш будаи роҳбарони ду давлат мувофиқа ва дар ҳадди тавофуқкардаи ҷонибҳо расонаӣ мешаванд.

2. РИСОЛАТИ ЧОМЕА ДАР ЧИСТ?

1. Дар баробари баҳси сиёсию арзишӣ, масъалаи марз як мавзӯи таҳассусӣ ва амниятист, ки бояд миёни ҳайатҳои босалоҳият ва соҳибтаҳассус баҳсу музокира шавад. **Ин баҳс харгиз дар саҳифаи матбуот, шабакаҳои иҷтимоӣ ё фазои иттилоотӣ ҳал намешавад.** Албатта, намоёндагони чомеа низ метавонанд моҳият ва қуллиёти масъаларо дастгирӣ ё бо он муҳолифат намоёнд, аммо онро маҳз ҳайатҳои босалоҳияти сиёсию касбӣ амниятӣ ҳаллу ҷасл мекунанд. Бинобар ин, баҳси матбуотии ҷузъиёти ҷунин масъалаҳо кори созанда нест.

Талаби «шаффофият» ё «хукуки дастрасӣ ба иттилоот» низ дар ин маврид нишонаи дурии баъзе «коршиносон»-и муҳтарам аз раванд аст. Зеро **тибқи аввалин протоколи дучониба дар ин масъала ва тибқи банди мушаххасе, ки дар протоколҳои ҷамъбастиҳои ҳар давра ҷой дорад, музокироти марзӣ бояд хусусияти комилан пӯшида дошта бошанд ва ҳеҷ ҷониб бояд то расидан тавофуқи нисой ва имзои созишномаи расмӣ ҷузъиёти онро ифшо накунад.**

Зеро ҳар маълумоти бемавқеъ ифшошуда метавонад маводи хубе барои ҷитнаҳои қувваҳои сеюм гардад ва ба солимии раванд ҳалал расонад. Аз ин рӯ, **аз ҷониби Тоҷикистон риоят шудани тавофуқ дар бораи маҳфияти ҷузъиёти музокира на ҷойи маломат, балки нишони масъулият ва нуқтаи мусбат аст.** Қоре, ки тибқи созишнома, ҳар ду ҷониб ба он ўҳдадоранд.

Албатта, зарурати таҳкими робитаи зиндаи аъзои ҳайати музокиракунанда бо мардуми оддии минатқаҳои баҳсӣ ва вусъати қорҳои фаҳмондадеҳӣ дар маҳалҳо ҳамҷунон эҳсос мешавад, ки умедворем роҳбарияти нави ҳайат, ки аз аҳаммияти ин қор огоҳанд, онро тақвият мебахшанд.

2. Дар ҷунин масъалаи усулӣ ва лаҳзаи ҳассос, рисолати асосии чомеаи мо, рисолати ҳамаи кишру гурӯҳу сатҳу самтҳои он ин аст, ки **аз мавқеи давлат ва манфиатҳои миллӣ ҳимоят намоёнд** . Ҳимояти ҳайати музокиракунандаи давлат низ ҷузъи ҳамин ҳимоят аст.

Ин ҳайат аз ҷониби давлат таъйин шудааст ва ҳайати давлати мо, ҳайати ҳар яки мо ва ҳайати ҳамаи мост. Он ба пуштибонии ҷиддии сиёсӣ, иттилоотӣ, равонӣ ва ҷамъиятӣ ниёз дорад ва чомеаи огоҳ ва ватандор бояд онро таъмин кунад.

Зеро аз хирад нест, ки хайатеро ба чунин чабхаи хассос фиристему худ аз паси он тир андозем. Ин бахси бебахс, хатти сурх, меъёри кӣ будани хар яки мост.

3. Яке аз муҳимтарин вазифаҳои ҳамаи мо дар ин раванд нигоҳ доштани фазои солими иттилоотӣ дар атрофи ин масъала аст. Зеро **ҳамагуна таҳлилҳои кайрикасбӣ ва кайримасъулони ва ҳама гуна маводи таҳриқдиханда метавонад булури фазоро шиканад, истифодаи бад шавад, ба фитна табдил гардад.**

Аммо мутаассифона, имрӯзо ҳатто касоне, ки дар масъалаҳои сиёсӣ низоъшиносӣ, аз ҷумла дар равиши ҳалли масъалаҳои марзӣ ҳатто камтарин таҳассус надоранд, бе ҳеҷ эҳсоси масъулият ҳамаҷун «коршинос» дар ин бора изхори назар мекунад. Ё дар ин боб барномаҳои эҳсосие пахш мекунад, ки ба ҳалли масъала ҳаргиз мусоидат намекунад.

Масалан, ба назари шахсии банда дар ҳамин шабу рӯз бознашр ва шарҳи эҳсосии як мусоҳибаи кӯхнаи раиси ҳайати Қирғизистон дар расонаву сомонӣ баъзе гурӯҳҳои тоҷик, аз ҷумла дар «Паём», ки ба таҳкилотӣ террористи экстремистии собиқ хизб нахзати ислом таалук дорад ба фазои созандаи муносибатҳо таъсири манфӣ гузошт. То ҷое, ки ин амал боиси ҳайрати ҷониби ҳама гашт, ки ҷаро бо вучуди музокиротӣ бисёр хуб, «тоҷикон» ин маводро дар чунин лаҳза ёфтаву нашр кардаанд ва ба ҷойи эътимод миёни ҷонибҳо ҳисси нобоварӣ мекуранд? Бале, дигарон ҳамаи моро маҳз ҳамаҷун «тоҷикон» мешиносанд ва гумон мекунад, ки чунин зарба ба музокиротро маҳз «тоҷикон» задаанд...

Чунин амалҳо бори дигар нишон медиҳанд, ки чунин расонаҳо ҳатто агар масъулияти иттилоотӣ набошанд ба ҷой овардани шуда бошад, яқинан лаҳзаи сиёсӣ ва масъулияти миллияро дуруст таҳлил накардаанд. **Аз ҷумла, ин расона ҳатто агар масъулияти иттилоотӣ набошад ба ҷой овардани шуда бошад, яқинан лаҳзаи сиёсӣ ва масъулияти миллияро дуруст таҳлил накардааст.** Зеро як нерӯи сиёсӣ ё расонаи миллии худ дарк мекунад, ки дар чунин лаҳзаи ҳассос ва дар чунин масъалаи усулии фаросиёсӣ талоши беобурӯ кардани ҳайати ҳукумат, таҳқири пайвасти роҳбари ҳайати Тоҷикистон ё таҳриби ҷеҳраи ҳайати меҳмон ҳаргиз мавқеи шоистаи миллии нест.

Ҳусусан, агар чунин иқдомҳо огоҳона анҷом шаванд, дар ин масъала он зарбаи

мустанки ба манфиатҳои миллӣ аст, ки ҳеҷ каси мо, новобаста аз мавқеи сиёсии худ, чунин ҳуқуқ надорем. Дар ин масъала ҳар фард ва ҳар нерӯ аз қӣ будани худ имтиҳон месупорад.

4. Аз сӯи дигар, баҳси марзӣ фақат баҳси «ҳақиқати илмӣ» ё «адолати таърихӣ» низ нест. Яъне, ин баҳси илмию таърихию расонаӣ дар боби ҳақиқату адолат дар музокирот ҳамаи ҷиз нест. Он метавонад баҳши асосии баҳс бошад, аммо ҳалли масъала на танҳо ба «ҳақиқат», балки ба «воқеият» низ вобаста аст. **Таносуби ҷорӣ сиёию низомӣ, иродаи сиёӣ, ҷазои геополитикӣ, ҷобачоии феълии одамону зерсохторҳо, ҳиради миллӣ, малакаи дипломатӣ, сифатҳои шахсӣ... Инанд омилҳои дигари ҳалқунанда...**

Бинобар ин, интизори барқарории «ҳақиқати илмӣ» ва «адолати таърихӣ» дар баҳси марзӣ як интизори хушбинона ва қайривоқеӣ мебуд. Агар ин ҳақиқату адолат дар сиёсати амалӣ қорсоз мебуд, мо ба нима аз ин минтақа даъво ва ҳаққи ҳалол дорем. Нуктаи бе шарҳ.

Таҷрибаи ҷаҳонӣ низ нишон медиҳад, ки дар масъалаи марзҳо пофишории бениҳоят рӯи ҳақиқати илмӣ ё адолати таърихӣ ва ҳусусан, шакли эҳсосию расонаию оммавии он созида нест. Дар ин баҳс **«адолат» дар натиҷаи набарди «ҳақиқат» ва «воқеият» шакл мегирад ва ҳеҷ ҳайат ва ҷонибе фаротар аз он рафта наметавонад.** Ин талхтарин ҷойи масъала аст, ки ҳатто гуфтани он ногувор мебошад.

5. Барои тасаввури ваҳдати мавқеи ҷомеа дар чунин масъалаҳои усулии миллӣ зикри ду мисол муносиб аст:

Мисоли аввал: Масалан, ҳанӯз ҷанд рӯз пеш раиси Ҳизби коммунистии Русия Г.Зюганов бо роҳбарияти кишвараш дар ихтилофи шадид буда, мардумро ба тазоҳуроти эътирозӣ дар рӯзи 23-юми феврал даъват мекард. Аммо **баробари шунидани**

тахкири Путин бо котеъият изхор дошт, ки тахкири президенти Русия баробари тахкири тамоми Русия аст ва мо дар ин масъала якдилона дар атрофи рохбари давлат хастем!

Рохбарони хизбу ҳаракатҳои дигар, аз ҷумла В.Жириновский низ дар ин масъала ба таври сарех аз ҳайсиати президенти Русия ҳимоят карданд.

Ин намунаи хуби камоли сиёсӣ, лидери сиёсӣ, ҳизби сиёсӣ, оппозицияи ҳирадманди сиёсӣ аст.

Мисоли дуввум:

Чанд сол пештар мақомоти амрикоӣ аз писари шоҳи собиқӣ Эрон ва яқе аз рохбарони асосии муҳолифини ҳукумати феълии Эрон дар ҳориҷа Муҳаммадризо Пахлави даъват намуданд, ки ҳамчун шаҳси бонуфуз барои ғазосозӣ ба нафъи лоиҳаи минтақавӣ бо сармоягузори ИМА аз тариқи Афғонистон ба Ҳинду Покистон интиқол додани газӣ Туркманистон (ТАПИ) дар маъракаи таблицотӣ иштирок намояд. Ӯ ҷавоб дод, ки (тарҷумаи мазмунӣ) ин лоиҳа аз ҳоки Эрон намегузарад ва дар бозори энергетикӣ бар ҳилофи манфиатҳои Эрон аст ва банда ҳаргиз ба нафъи он таблицот намекунам. Гуфтанд, ки Шумо рохбари муҳолифини Эрон ҳастед ва ин режим падари Шуморо сарнагун ва ҳуди Шуморо овра кардааст. Чӣ гуна Шумо аз манфиатҳои Эрон дифоъ мекунед? **Гуфт: Банда муҳолифи ҳукумати феълии Эрон ҳастам, на муҳолифи давлату манфиатҳои Эрон. Марзӯ бум ва манфиатҳои давлатии Эрон дар ҳар ҳолат барои ман муқаддасанд!**

Ин низ намунаи хуби камоли сиёсӣ ва муҳолифини ҳирадманди сиёсӣ аст.

Бинобар ин, шоиста мебуд агар ҳамаи нерӯҳои сиёсии тоҷик, новобаста аз мавқеи сиёсӣ иҷтимоӣ идеологии худ, дар ҷунин лаҳзаҳои муҳим ва дар ҷунин масъалаи усулӣ маҳз барои таҳкими мавқеи давлат ва муттаҳидии ҷомеа дар атрофи ин мавзӯи миллии фаросиёсӣ фарочиноҳӣ сахм мегузоштанд.

Хамин тавр, масъалаи марзи давлатӣ масъалаи хамаи мо ва нуктаи пайванди хамаи мост, новобаста аз мавқеи сиёсии қасе нисбат ба ҳукумат ва рохбари хайати давлатӣ. Ва рисолати чомаи мо, балки рисолати ҳар яки мо маҳз дар хамин ҳимояи устувори ин масъалаи миллист.

3. НИГОҲЕ БА ДУРНАМОИ МАСЪАЛА

Дар бораи дурнамои ҳалли масъалаи марзҳо бо Қирғизистони ҳамсоя тавачҷух ба нуктаҳои зерин муҳим мебошанд:

1. Ҳам аз назари таърихиву фарҳангӣ ва ҳам аз назари ҳуқуқию сиёсӣ Қирғизистон барои мо кишвари дӯсту бародар аст. Тоҷикистон низ барои ҳамсои худ чунин аст. Хусусан, дар масъалаҳои обию энергетикӣ минтақа, ки солҳои дароз муташанниҷ буданду мо эҳсоси шадиди танҳои доштем, ин кишвар ҳамчун кишвари болооби минтақа ягона шарикӣ воқеӣ мо буд.

Тоҷикистон ва Қирғизистон ҳам дар сатҳи дучониба ва ҳам дар доираи созмонҳои байналмилалӣ минтақавӣ кишварҳои ҳампаймон буда, на Консепсияи амниятӣ миллӣ ва на Консепсияи сиёсати ҳориҷӣ мо ҳаргиз ҳамдигарро ҳамчун «тахдид» таъриф намекунам. Дар масъалаҳои амниятӣ низ ду кишвар ҳампаймону ҳамманфиатанд, ки ин воқеият басе фаротар аз сиёсату дипломатия мебошад.

Бинобар ин, бо сабаби **ихтилофи марзии меросӣ** ба роҳ мондани табрикоти манфӣ ва таҳкиромез нисбат ба давлат ва миллати ҳамдигар, ки баъзе расонаҳои бемаъсулияти дохиливу ҳориҷӣ аз ду сӯй анҷом медиҳанд, ҳаргиз ба нафъи мо нест. Ин ҷо модели идомаи низоъи сиёсӣ-низомӣ-табrikотии Кашмир байни Ҳиндустону Покистон корсоз намебошад. Баръакс ин,

бояд тамоми талош анчом дода шавад, ки ин бахс дар доираи дӯстиву некӯхамсоияи ду кишвар ва дар заминаи таҷрибаву анъанаҳои бузурги ҳамзистии ду миллат ҳал гардад.

Зеро мо на танҳо чунин зарфият дорем, балки дар ин минтақа амалан маҳкум ба ҳамзистӣ ҳастем. Ин мушкилаи муштаракӣ ҳар ду давлат аст, ки бояд муштаракан ҳал кунанд. Зеро

бо таблики нафрат аз як ихтилофи маҳдуди ба истилоҳи низоъшиносон латентиву локалӣ ба душмании ду давлат ва ду миллати ҳамҷавор табдил кардани ин низоъ бузургтарин зарба ба манфиатҳои ҳар ду давлат ва ҳар ду миллат хоҳад буд. Ҳолате, ки бисёриҳо дар шарқу қарб ва дар дуру наздик онро интизоранд. Рисолати аҳли каламу сухану таҳлил дар ин масъала аз рисолати аҳли сиёсат камтар нест.

2. Масъалаи марз байни ин ду ҳамсоя ҳалли низоми надорад. Пас, ташвиқи «бо зур гирифтани китъае» ё «пирӯз шудан бар ҷонибе» дар ин шароит мавқеи масъулоне набуда, танҳо боиси амиктару бузургтар шудани низоъ мегардад, ки вусъати он метавонад муҳити ду кишварро тӯфонӣ кунад. Хатто аз тавозуни низоми гирифтани он заминҳои бахснок ва қашидани девори оҳанин қори ношуданӣ нест ва ҷониби мо барои он аз ҳар ҷиҳат қудрати қофӣ низ дорад. Аммо аз назари ҳиради сиёсӣ ва дурандешию некӯхамсоиягӣ дар чунин сурат ин бухрон ба низоъи абадии байни ду давлат ва ду миллат табдил меёбад, ки ба нафъи ҳеҷ ҷониб нест. Сабаби асосии тааммулу ҳуддориҳои сатҳи сиёсӣ низ на заъфи нерӯ ё ирода, балки маҳз дар ҳамин васеънигирию дурбинист.

Зеро, илова бар даъвоҳои сиёсӣ амниятӣ, дар ин минтақаҳои бахснок аҳолии зинда зиндагӣ мекунанд ва талаботи ҷорӣ онҳо ба обу барқу роҳу заминро манзил боқӣ мемонад. Ва муҳимтар аз ин, дар дохили ду кишвар низ шумори бузурги намоёндагонӣ ҳар ду миллат сукунат доранд, ки ҳамзистии осоиштаи онҳо бояд ҳалал наёбад ва ба масъалаи бузургтар табдил нашавад. Пас, дар ин масъала даъватҳои эҳсосӣ, ҳоса аз дур, роҳи ҳал нестанд, балки ақл, ирода, тадбир, дипломатия маҳз барои чунин ҳолатхост, то номумкинро мумкин созад.

3. Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки чунин мушкилоти мураккаби таърихӣ ҳаргиз бо як ё ду нишаст ҳалли ҳудро намеебанд. Шояд нишастҳо, музокираҳо ва солҳо зарур оянд, ки

халли нисой ба даст ояд. Бинобар ин, шитоб ё интизори халли ғаврии масъалаҳо низ ҳушбодарист. **Ғарҷӣ ҳоло беш аз ҳар вақти дигар шароит барои кушоиши усули дар ин мавзӯ муносибтар аст.**

4. Албатта, «ғиреҳи асосӣ» ё баҳси асосии методологии музокирати марзӣ, яъне тавафуқи ҷонибҳо рӯи «ҳуччатҳои таҷағҳо» ҳанӯз халли нисой наёфтааст. **Моҳияти мушкил дар он аст, ки ҷонибҳо ҳанӯз ба ҳуччатҳои мухталифи сатҳу давраҳои гуногун таҷа мекунанд, ки ҳамаи онҳо қурби яқсонӣ таъриҳӣ ва ҳуқуқӣ надоранд. Аз ҷумла, ҷониби Тоҷикистон дар ташаккули мавқеи усулии ҳуд ба ҳуччатҳои расмӣ тақсимои ҳудуди маъмурии солҳои 1924-1927 ва 1932 таҷа дорад, ки расмияти муқаррарнамудаи қонунгузори давраи Иттиҳоди Шӯравӣ ро гузаштаанд. Қонституцияи Иттиҳоди Шӯравӣ дар ҳамаи вариантҳои соли 1924, 1936 ва 1977 низ тақйири марзҳои давлатӣ қумҳуриҳоро танҳо бо розигии ҳудӣ онҳо иҷозат медиҳад. Ҷониби дигар дар шарҳи вазъияти шаклғирифта дар атрофи баъзе қиъаҳо ба назар ғирифтани баъзе ҳуччатҳои маҳаллии тақсимои маъмури ё санадҳои байнидорвай заминистифодабариро низ зарур мешуморад, ки онҳо муқаррароти муайяншудаи қонунгузори ИҶШС дар бораи таъйини марзи давлатиро нагузаштаанд. Ин ҳолат яке аз муҳимтарин ғиреҳҳои раванди музокирот ба шумор меравад.**

Мушкили дигар ин аст, ки дар баҳси марзӣ суҳан танҳо дар бораи тақсими ғизиқии замин ва қашидани ҳатти марз дар қойи ҳолӣ намеравад, ки он қори мушкиле нест. Балки дар ин раванд бояд масъалаҳои мураккабтарине қун тақсими маҷро ва сарқашмаҳои ташаккули об, ҳатҳои барқ, роҳҳо, нуқтаҳои аҳолинишин, ҳонаву дорои мардум, заминҳои қишварзӣ, қароғоҳҳо, нуқтаҳои маишӣ, зерсохторҳо, қорқарди меҳанизмҳои қағолати дучонибаи роияту татбиқи натиҷаҳо ва қ. дар муҳити зиндаи инсонӣ ва минтақаи сарақолӣ халли ҳудро ёбанд.

Ва низ бояд дар назар дошт, ки бар ҳилофи инъикоси яқҷонибаи расонаҳо, масъалаи марзии ду қишвар имрӯз ғакат баҳси Исғараву Воруҳ нест, балки дар минтақаҳои Овҷӣ Қалъаҷа ва Хистеварзи ноҳияи Бобочон Қағуров низ баҳсҳои ҳаҷман ҳеле қалонтаре қой доранд.

Табиист, ки расидан ба қунин халли ғароғиру қомплекси қоре нисоят мураккаб буда, ба

иродаву захмату замони зиёде ниёз дорад.

5. Бинобар ин, дар чунин марҳила ва дар чунин раванд хеле муҳим аст, ки **рӯҳияи созандаи музокирот, ҳамкориҳои шариконаи ҳар ду давлат, дӯстии ду миллати ҳамҷавор, амнияти минтақаҳои бахсноки наздисарҳадӣ ва муоширату ҳамзистии неки инсонҳо нигоҳ дошта шавад.**

Ин муҳимтарин омилест, ки муҳити гуфтугӯи созанда ва идомаи ҷустуҷӯи роҳҳои ҳалли масъаларо имконпазир менамояд. Қадам ба қадам, дар доираи манфиатҳои миллӣ. Ва бисёр муҳим аст, ки ҷомеаи мо низ дар ин масъала рисолати миллии ҳудро фаромӯш насозад.

Ин аст дидгоҳ ва даъвати шаҳрвандии банда дар мавзӯи имрӯзу фардои масъалаҳои марзӣ миёни ду кишвари ҳамсояи Тоҷикистон ва Қирғизистон.

Абдуллоҳи Раҳнамо